

Lemmenlaakson luontopolku

Opas kävijöille

2013

Lemmenlaakson luontopolku – Opas kävijöille

Tämä opas johdattaa sinut Järvenpään Lemmenlaakson luontoon. Opas on tehty yhteistyössä Keski-Uudenmaan ympäristökeskuksen ja Järvenpään kaupungin kanssa.

Oppaan sähköinen versio löytyy ympäristökeskuksen ja Järvenpään kaupungin verkkosivuilta. Painoversio on saatavilla ympäristökeskuksesta ja Järvenpään kaupungin teknisestä keskukselta.

Valokuvat:

Jouko Veikkolainen (tuomi- ja ruostenopsasiipi, maisema Pelkohaudalta, näsiä, kelta- ja valkovuokot, imikkä, pystykiurunkannus, lehtokielo, lehto-orvokki, harmaapäätikka, kuningaskalastaja ja liito-orava), Mia Vaittinen (muut kuvat)

Etukannen kuva: ruostenopsasiipi (*Thecla betulae*)

Takakannen kuva: kuningaskalastaja (*Acedo atthis*)

2. painos

Tervetuloa luonnon ehdoilla

Lemmenlaakson suojeluarvot säilyvät ja kävijät voivat nauttia luonnon kauneudesta, kun noudatat seuraavia ohjeita:

- Älä poikkea ydinalueen merkityiltä poluilta **1.4–15.7**. Alueen kasvillisuus on herkkää, ja linnut väistävät helposti pesiltään. Ydinalue on merkitty maastoon puihin maalaamalla.
- Älä kerää kasveja tai kasvinosia. Marjoja ja ruokasieniä voi kerätä.
- Ratsastaminen, maastopyöräily ja kalastaminen on ydinalueella kielletty.
- Älä telттаile äläkä pidä tulta nuotiopaikan ulkopuolella.
- Pidä koirasi kytkettynä.
- Pidä luonto siistinä.

Alueen hoidosta vastaa Järvenpään teknisen palvelukeskuksen kunnossapitopalvelut, puh. (09) 27191. Yli 25 hengen ryhmistä on hyvä ilmoittaa hyvissä ajoin etukäteen.

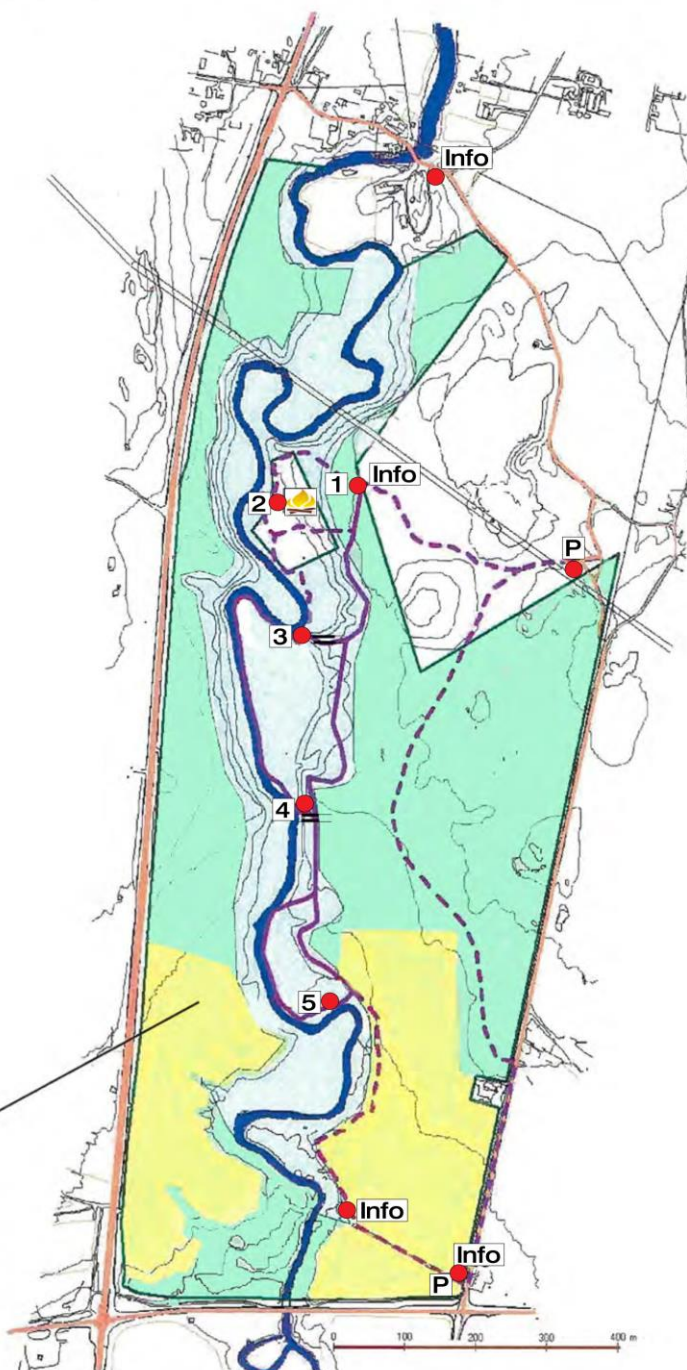
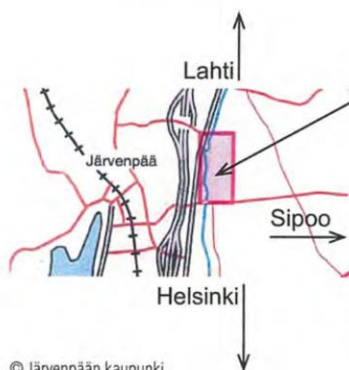

Lemmenlaakson kartta

Lemmenlaakson luontopolku

1. Pääinfotaulu
2. Nuotiopaikka
3. Pelkohauta
4. Rinnelehto ja koski
5. Laidunalue

- Portaat
- Luontopolku
- Muu suositeltava polku tai reitti
- Keravanjoki
- Lemmenlaakson suojelualue
- Ydinalue 1.4-15.7. liikkuminen vain poluilla
- Pelto
- Nuotiopaikka
- Parkkipaikka
- Tie, jolla on merkitystä Lemmenlaaksoon saapumiseen
- Korkeuskäyrä, väli 5 metriä

© Järvenpään kaupunki

Lemmenlaakson suojelu

Lemmenlaakson lehto on lähes kokonaan Järvenpään kaupungin omistama yksityinen luonnonsuojelualue, josta valtaosa, 85 hehtaaria, perustettiin lääninhallituksen päätöksellä 10.4.1991. Perustamisen jälkeen suojelualuetta on laajennettu.

Järvenpään Lemmenlaakso on osa Keravanjoen varren helminauhaa, jonka eteläpuolelle sijoittuu Keravan koilliskulman, Haukkavuoren ja Salmelan lehdot, pohjoispuolelle Tuusulan Keravanjokikanjonin lehto. Järvenpään Lemmenlaakso on lehdoista suurin.

Tuominopsasiiven (Satyrium pruni) lentoaika ajoittuu kesäkuun lopulta heinäkuulle.

Lemmenlaaksossa voi kokea keskiuusmaalaista luontoa parhaimmillaan. Alueen merkittävyyttä kuvaa se, että Lemmenlaakson lehto on sisällytetty valtakunnalliseen lehtojensuojeluohjelmaan ja Natura 2000-verkostoon. Natura-alueen pinta-ala on 94 hehtaaria.

Lemmenlaaksoon on laadittu hoito- ja käyttösuunnitelma, jonka tavoitteena on alueen luonnon monimuotoisuuden säilyttäminen ja edistäminen sekä virkistyskäytön ja luonnonsuojelutavoitteiden yhteensovittaminen.

Kulkemista on helpotettu kosteimmilla paikoilla silloilla ja pitkospuilla.

Lemmenlaakson opastaulut

Lemmenlaaksossa opastauluja on yhteensä neljä ja niiden sijainnit näkyvät sivun 4 kartalla (info). Pääopastaulu, joka on opastauluista suurin, sijoittuu luontopolun pohjoisosaan. Lemmenlaakson opastaulut uusittiin kesällä 2011.

Pääopastaulussa on kerrottu Lemmenlaakson luonnosta tekstein ja valokuvin. Kaikki opastaulujen valokuvat ovat edesmenneen luontoharrastaja Jouko Veikkolaisen kuvaamia.

Lemmenlaakson ominaispiirteet

Lemmenlaakso sijoittuu Järvenpään koillisosaan Keravanjoen molemmin puolin. Alue rajautuu idässä Sipoon kuntaan, lännessä Vanhaan Lahdentiehen.

Lemmenlaakson jokilaakso on muodostunut ikivanhaan kulutuslaaksoon, jonka keskelle on uurtunut jyrkkärinteisiä uomia. Uomien seinämiä peittävät vaihtelevat kasvillisuusvyöhykkeet.

Suursaniaisiin kuuluva kotkansiipi (Matteuccia struthiopteris) viihtyy runsasravinteisella maaperällä.

Savikkoalueen jokivarsille on tyypillistä avoimena pysyvät niityt, joille tulvat ovat tärkeitä ravinteiden tuojia ja avoimena pitäjiä. Jokitörmän juurella onkin kapea ranta- ja vesikasvillisuuden vyöhyke, jota tulvat ruokkivat. Ylempiin rantametsiin tulvat yltävät vain harvoin, jolloin kuusten osuus pääsee kasvamaan. Laakson alarinteillä kosteat

lehdot muuttuvat tuoreiksi lehdoiksi ja ylärinteillä lopulta lehtomaisiksi kankaiksi. Etenkin alueen länsiosassa esiintyy vanhempaa luonnontilaista metsää, sitä vastoin alueen eteläpäässä maatalous vallitsee maisemaa.

Pensasmaisen lehtokuusaman (Lonicera xylosteum) pienet valkoiset kukat ilahduttavat touko-kesäkuussa. Punaiset marjat ovat myrkyllisiä.

Ihmisen toiminnalla on ollut suuri vaikutus Lemmenlaakson ominaispiirteisiin. Jokivarret ovat olleet suosittuja laidunpaikkoja ja jokivartta pitkin on uitettu puita sahoille. Ihmistoiminnan vaikutuksesta kertovat vieläkin mm. entisten hakamaiden jäänteet ja metsäsaarekkeet.

Pelkohauta ja joen meanderointi

Vuosituhanien kuluessa Keravanjoki on kuluttanut Kiljuvannummen paksuihin hiekkakerrostumiin 50–200 metrin levyisen laakson. Veden virtaus syövyttää joen penkereen ulkokaarretta muodostaen jokeen mutkan. Tätä kutsutaan joen meanderoinniksi. Meanderoinnin vaikutuksesta törmän reunalla kasvavat puut kallistuvat vähitellen jokeen päin penkereen sortuessa.

Maisema Pelkohaudalta pohjoiseen.

Jokeen patoja muodostavat puut ovat osa joen luontaista dynamiikkaa. Kaatuneet puut nostavat ja ohjailevat vettä vaikuttaen joen meanderointiin. Puita raivattiin joesta vielä 1990-luvun alussa, nykyisin rungot jätetään paikoilleen ja jokiuoman annetaan kehittyä luontaisesti.

Jokipenkereen kulumisen vuoksi Pelkohaudalla olevat portaat kävivät vaarallisiksi ja ne jouduttiin poistamaan. Uudet portaat rakennettiin kauemmaksi rannasta kesällä 2010.

***Pelkohaudan uudet portaat valmistuivat kesällä 2010.
Kotkansiipilehto sijaitsee portaiden alla oikealla puolella.***

Pelkohaudan portaiden yläpäästä on hyvä näkymä rinteeseen alla olevaan kotkansiipilehtoon. Kotkansiipi (*Matteuccia struthiopteris*) kuuluu suursaniaisiin ja se on kasvupaikkansa suhteen vaateliias. Paikka on otollinen lajin kasvuille, sillä se on kehittynyt entiseen runsasravinteiseen joenpohjaan. Kotkansiipi on suurin saniaisemme ja parhailla kasvupaikoilla se voi kasvaa jopa 1,5 metriä korkeaksi.

Ihastuttavat kevätkukkijat

Lemmenlaakso on kasvillisuudeltaan hyvin edustava. Ainutlaatuista Lemmenlaakson kasvillisuudessa on vaateliiden lehtokasvien laji- ja yksilörunsaus, joka on rehevän kasvualustan ja toistuvien tulvien ansiota. Puuvartista lehtokasvillisuutta alueella edustavat mm. haapa, (*Populus tremula*), metsälehmus (*Tilia cordata*), raita (*Salix caprea*), vaahtera (*Acer platanoides*), lehtokuusama (*Lonicera xylosteum*), taikinamarja (*Ribes alpinum*) ja näsiä (*Daphne mezereum*).

Näsiä (Daphne mezereum) kukkii jo huhtikuussa.

Lemmenlaakson kenttäkerroksen kevätukinta on erittäin näyttävää. Ihastuttavimmillaan kevätukinta on touko-kesäkuussa, varhaisina kesinä jo aiemmin. Lemmenlaakson erikoisuuksiin kuuluu esimerkiksi muualla harvalukuinen keltavuokko (*Anemone ranunculoides*), jonka esiintyminen Lemmenlaaksossa on paikoitellen hyvin runsasta.

Sinivuokko (Hepatica nobilis) kukkii vuokoista ensimmäisenä.

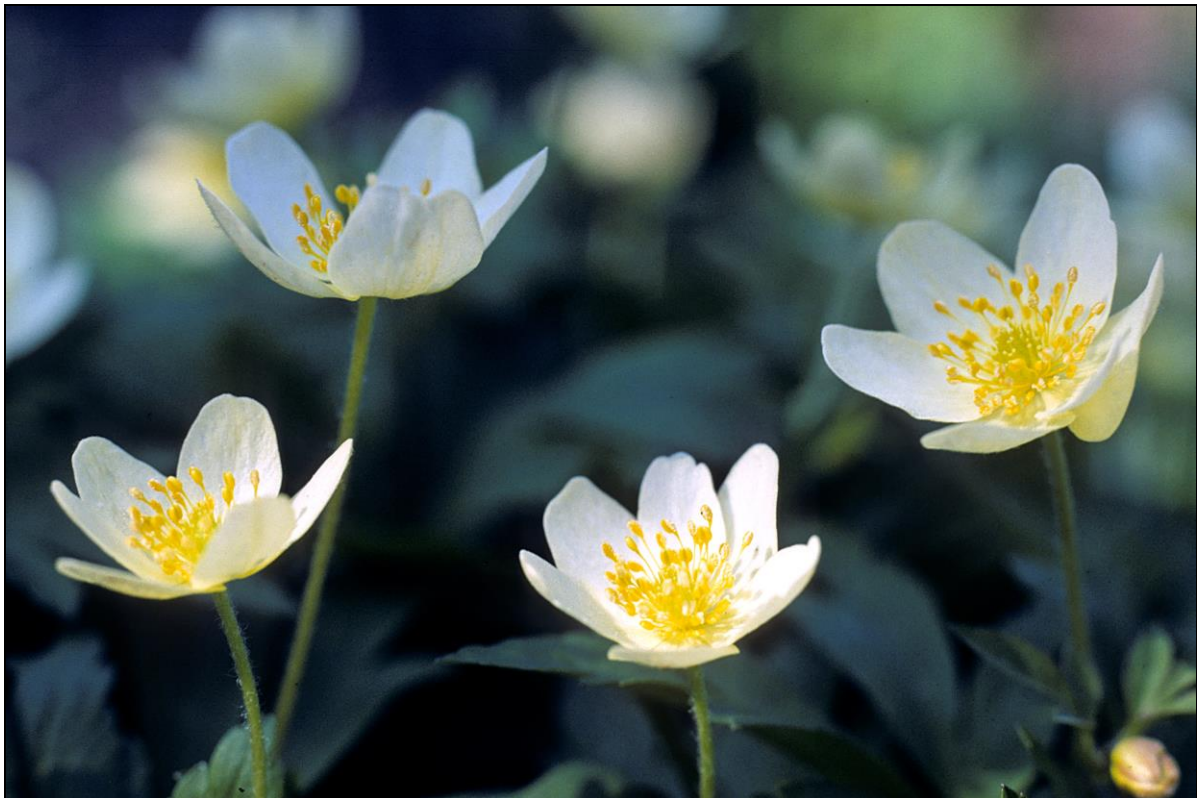
Keltavuokko (Anemone ranunculoides) on Uudellamaalla melko harvinainen.

Mikäli on tarkkana, vuokkojen seasta voi löytää harvinaisen kelta- ja valkovuokon (*Anemone nemorosa*) risteymän, joka on väriltään vaaleankeltainen. Keltavuokon lisäksi Lemmenlaakson keltaisiin kevätkukkijoihin kuuluvat mukulaleinikki (*Ranunculus ficaria*) ja isokäenrieska (*Gagea lutea*).

Lemmenlaaksossa punaisilla kevätkukillaan ilahduttavat kevätlinnunherne (*Lathyrus vernus*), imikkä (*Pulmonaria obscura*) ja pystykiurunkannus (*Corydalis solida*). Imikän ja kevätlinnunherneen kukat ovat aluksi punaiset, mutta muuttuvat kukinnan edetessä sinertäviksi.

Valkovuokot (Anemone nemorosa) ovat kauneimmillaan tiheinä kasvustoina.

Kelta- ja valkovuokon risteymä on väriltään haalean keltainen.

Kevätlinnunherne (Lathyrus vernus).

Imikkä (Pulmonaria obscura) kuuluu lemmikkikasveihin.

Pystykiurunkannuksen (*Corydalis solida*) kukka muistuttaa hieman hyasinttia.

Valkoisina Lemmenlaaksossa kukkivat mm. kevättähtimö (*Stellaria holostea*), lehtokielo (*Polygonatum multiflorum*) ja lehtosinijuuri (*Mercurialis perennis*). Lehtosinijuuren kukinta on näistä huomaamattomin. Se on vaatimattoman näköinen, eteläisessä Suomessa harvinainen laji, joka viihtyy vain parhaissa lehdoissa.

Kevättähtimöllä (Stellaria holostea) on hentoja varteensa nähden kookkaat kukat.

Lehtosinijuuri (Mercurialis perennis) ei kukallaan koreile.

Lehtokieli (Polygonatum multiflorum) kukkii kesäkuussa.

Lehto-orvokin (Viola mirabilis) kevätkukkien teriöt ovat vaalean violetteja. Kesäkukat eivät avaudu ollenkaan.

Lemmenlaakson siivekkäät

Lemmenlaakson linnustoon sisältyy sekä lehtojen että vanhojen metsien lajeja. Pesivien lintujen parimäärät ovat huomattavan korkeita alueen kokoluokkaan nähden. Vuoden 1996 tutkimuksessa alueella havaittiin 56 lintulajin reviirit, pesivien lintujen parimäärä oli 539.

Harmaapäätikan (Picus canus) laulu on loppua kohden laskeva vihellyssarja: "kjyy-kjyk-kjyk-kjyk".

Kevään ja alkukesän varhaisaamuina Lemmenlaakson rantalehdon aamukonsertissa voi kuulla mm. sirittäjän (*Phylloscopus sibilatrix*), idänuunilinnun (*Phylloscopus trochiloides*), mustapääkertun (*Sylvia atricapilla*) ja peukaloisen (*Troglodytes troglodytes*) iloista liverrystä.

Varttuneemmassa metsässä viihtyvät mm. puukiipijä (*Certhia familiaris*), töyhtötiainen (*Parus cristatus*), hömötiainen (*Parus montanus*), pikkusieppo (*Ficedula parva*), tiltalti (*Phylloscopus collybita*), pyy (*Tetrastes bonasia*) ja varpushaukka (*Accipiter nisus*). Tikoista alueella esiintyy käpytikka (*Dendrocopos major*), harmaapäätikka (*Picus canus*), pikkutikka (*Dendrocopos minor*) ja palokärki (*Dryocopus martius*).

Yölaulajapaikkana Lemmenlaakso on monipuolinen, etenkin alueen eteläpäässä sijaitsevan hevoslaitumen ympäristö. Hyvällä onnella paikalla voi kuulla satakielen (*Luscinia luscinia*) lisäksi viitakerttusen (*Acrocephalus dumetorum*), luhtakerttusen (*Acrocephalus palustris*) ja pensassirkkalinnun (*Locustella naevia*).

Lemmenlaakson lintuharvinaisuuksiin kuuluu kuningaskalastaja (*Alcedo atthis*), joka pesi ensimmäistä kertaa onnistuneesti joen hiekkatörmässä kesällä 2009.

Lemmenlaakson jokivarsi ja sen reunusmetsät ovat myös yöllä liikkuvan liito-oravan (*Pteromys volans*) elinaluetta. Keväällä pariutumisaikaan liito-oravan voi hyvällä tuurilla nähdä myös päiväsaikaan, jolloin se on aktiivisimmillaan.

Kuningaskalastaja (Alcedo atthis) viihtyy ja saalistaa veden äärellä.

Liito-orava (Pteromys volans) syö muun muassa lehtipuiden lehtiä, silmuja ja siemeniä.

Nuotiopaikka ja vedenottamo

Luontopolun pohjoispäässä sijaitsee Lemmenlaakson nuotiopaikka, johon voit halutessasi tehdä nuotiotulen. Varaudu kuitenkin tuomaan polttopuut tullessasi. Jos haluat, voit jättää puita puukatokseen myös seuraaville vierailijoille.

Lemmenlaakson nuotiopaikka uusittiin kesällä 2012. Samalla nuotiopaikan yhteyteen rakennettiin laavu.

Lemmenlaakson laavulla voi vaikka pitää suojaa sateen yllättäessä.

Lemmenlaakso sijaitsee Myllylän I-luokan pohjavesialueella ja nuotiopaikan itäpuolella on Järvenpään kaupungin vedenottamo. Pohjavesialue käsittää savipeitteisen jokilaakson ja jokilaakson itä- ja länsipuolelle kerrostuneen harjumuodostuman. Laaksossa virtaavalla Keravanjoella ei ole todettu olevan yhteyttä pohjavesiesiintymään.

Varhain keväällä kukkiva kevätlinnunsilmä (Chrysosplenium alternifolium) suosii kosteita kasvuympäristöjä.

Laidunnus suosii lajeja

Lemmenlaakson jokikanjoni oli aikoinaan satojen vuosien ajan niitty- ja laidunkäytössä. Entisajan laidunkäytöllä oli positiivinen vaikutus alueen lajistoon. Laidunnuksen loputtua etenkin monet kasvilajit ja tämän myötä myös perhoset ovat kärsineet niittyjen umpeenkasvusta.

Lemmenlaakson eteläpään jokivarsiniitty on ollut laidunkäytössä.

Vanhojen kulttuurilajien elvyttämiseksi Lemmenlaakson niittyjä alettiin laiduntaa uudelleen 1990-luvulla. Alueella on laiduntanut mm. hevosia ja lampaista.

Lemmenlaakson hoito

Lemmenlaaksoon on laadittu hoito- ja käyttösuunnitelma, joka muodostaa ohjeiston alueen kehittämiseksi. Lemmenlaakson hoidon tavoitteena on säilyttää alueen nykyinen kasvi- ja eläinlajisto sekä mahdollistaa uusien lajien siirtyminen alueelle.

Lemmenlaakson metsien hoidollisista toimenpiteistä esimerkkinä on kuusten pienimuotoinen harvennus alueilla, joilla se on valoa vaativan lehtokasvillisuuden säilyttämiseksi välttämätöntä. Alueen niittykasvien, perhosten ja muiden hyönteisten elinmahdollisuuksia on parannettu niittotalkoin ja niittyjä laiduntamalla.

Luontohavainnot

This image shows a full page of white paper with horizontal grey ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page, providing a template for writing or drawing. There are no margins, text, or other markings on the page.

This image shows a full page of blank, lined paper. It features approximately 28 horizontal grey lines spaced evenly apart, typical of notebook paper. The lines extend across the entire width of the page, leaving small margins at the top and bottom. There are no vertical lines, text, or other markings present.

